

кага, выдаў «Спіс кніг, што ўключаюць функцыянаванне і дакументы даўняй метрыкі кароннай і часткова метрыкі літоўскай, і Спіс старажытных актаў у Галоўным архіве Каралеўства Польскага» (1840).

Літ.: Макоўскі С. Feliks Bentkowski // Z dziejów polonistyki warszawskiej. Warszawa, 1964. Наталія Мазюка.

БЯРЫНДА Памва [? — 13(23).7.1632], дзеяч усходнеслав. культуры, лексікограф, друкар, гравёр, пісьменнік. Звесткі пра нацыянальнасць, месца вучобы і адукацыю не выяўлены. З прадмоў і пасляслоўяў, надрукаваных Б. у кнігах, выдаць, што ён валодаў бел., стараслав., укр., грэч., лац., яўр. і інш. мовамі. Некаторы час займаўся выдавецкай справай у Львове, потым стаў архітэпографам слав. друкарні пры Кіева-Пячэрскай лаўры. Аўтар сілабачных вершаў. Найб. ранні твор — «Да нараджэння Хрыстова» (1616). У Кіеве выдаў «Анфалагіён» (1619), «Гутаркі Іаана Златавуста на 14 пасланьняў ап. Паўла» (1623) і інш. Самы значны твор, над якім Б. працаваў 30 гадоў, — двухмоўны «Лексікон славенароскі і імён тлумачэнне» Памвы Бярынды (1627, 2-е выд. 1653 у Кудейне, каля Оршы, пад рэд. І. Труцэвіча). Асновай для «Лексікона...» паслужыў «Лексіс» Л. Зізіяня — першы бел. друкаваны слоўнік (1596). Як помнік усх.-слав. лексікаграфіі і крыніца для вывучэння стараж. лексікі «Лексікон» перавыдадзены ў Кіеве з выдання 1627 факсімільным спосабам АН Украіны (1961).

Літ.: Сычэвская А.И. Памва Беринда и его Вирши на рождество Христово и др. дни // Чтения в ист. о-ве Нестора летописца. 1912. Кн. 23, вып. 1; Коляда Г.И. Памва Беринда и его Лексикон славеноросский // Уч. зап. гос. пед. ин-та. Филол. сер. Сталинабад, 1953. Вып. 3; Булахов М.Г. Восточнославянские языковеды: Биобиблиогр. словарь. Т. 1. Мн., 1976; Яскевіч А. «У потомных владычествах отнесеть» // Наша слова. 1997. № 4; Яе ж. Паэтычная спадчына Памвы Бярынды і Івана Ужэвіча // Роднае слова. 1999. № 12.

БЯСПАЛЯ Марыя Аркадзеўна (н. 25.11.1948, в. Выжлавічы Пінскага р-на), бел. гісторык. Д-р гіст. н., праф. (2000). Скончыла БДУ (1971). З 1971 навук. супрацоўнік, метадыст Бел. дзярж. музея гісторыі Вял. Айч. вайны, з 1979 выкладае ў Мінскім ін-це культуры (з 1993 Бел. ун-т культуры), з 2001 прарэктар па навук. рабоце. Даследуе эканам. і культ. жыццё бел. вёскі ў 20 ст. Аўтар манаграфіі «Беларуская вёска ў першыя гады нэпа (1921—1923 гг.)» (1999), вучэбнага дапаможніка «Культурнае жыццё беларускай вёскі ў 1920-я гг.» (2000).

Тэ.: Нацыянальная ідэя ў вясковым асяроддзі 1920-х гг. // Весці Нац АН Беларусі. Сер. гуманіт. навук. 2000. № 1; Эвалюцыя дзяржаўнай культурнай палітыкі // Весн. БДУ культуры. 2002. № 1.

А.П. Вайтовіч.

ВАБШЧЭВІЧ Аляксандр Мікалаевіч (н. 30.10.1965, в. Рубель Столінскага р-на), бел. гісторык. Канд. гіст. н. (1996).

Скончыў БДУ (1990). З 1992 выкладчык Брэскага пед. ін-та (з 1995 Брэсцкі ун-т). Даследуе праблемы нац.-культ. развіцця зах.-бел. зямель у 1920—30-я гг., пытанні гісторыі культуры Беларусі 20 ст., гіст. краязнаўства. Сааўтар кніг «Сыны і пасынікі Беларусі» (1996), «Назаўсёды разам» (1999).

Тэ.: Нацыянальная школа ў Заходняй Беларусі (1921—1939 гг.) // Бел. гіст. часоп. 1994. № 2; Таварыства беларускай школы (1921—1936 гг.) // Там жа. 1997. № 1; Уз'яднанне // Польша. 2000. № 9; Праблемы нацыянальна-культурнага жыцця заходніх абласцей БССР у 1939—1941 гг. // Białoruskie zeszyty historyczne. 2000. № 13; Аляксандр Цвікевіч (1893—1937) // Там жа. № 14; Захавальнік спадчыны: Янка Штутовіч // Куфарак Віленшчыны. 2001. № 1(3).

ВАЖЫНСКІ Парфры́ый (?—пасля 12.2.1857), адзін з кіраўнікоў паўстання 1830—31 на Беларусі. Маршалак шляхты Лідскага пав., валодаў маёнткамі ў Ашмянскім і Віленскім пав. Удзельнічаў у вайне 1812 на баку Напалеона. У студз. 1831 арганізаваў у сваім маёнтку Араны (Віленскі пав.) тайны к-т для падрыхтоўкі паўстання. Узначальваў ашмянскі паўстанцкі ўрадавы к-т, напісаў адрозы «Да шляхты і земляробаў Літвы», «Да адстаўных салдатаў польскіх і французскіх войскаў», «Да літоўцаў — вялікага народу». У апалчэнні кіраваў палком конных стральцоў. Па канфірмацыі галоўнакамандуючага 1-й арміяй ад 19.11.1831 сасланы на шчэкія работы ў Сібір з канфіскацыяй маёмасці. У 1832 пераведзены на пасяленне пад нагляд паліцыі ў Табольскую губ. У 1857 атрымаў дазвол вярнуцца на месца ранейшага жыхарства з вяртаннем страчаных правоў. 12.2.1857 выехаў у Вільню, далейшы лёс невядомы.

Літ.: Гарбачова В.В. Паўстанне 1830—1831 гг. на Беларусі. Мн., 2001; Сміт Ф. История польского востания и войны 1830—1831 гг. Т. 2. СПб., 1863; Ziencowicz J. Powstanie powiatu oszmianskiego // Pamięniki polskie. Przemysł, 1884. Т. 2; Sliwowska W. Zesłańcy polscy w

Imperium Rosyjskim w pierwszej połowie XIX wieku: słownik biograficzny. Warszawa, 1998.

Вольга Гарбачова.

ВАЗА, Васа (швед. Vasa, польск. Waza), каралеўская дынастыя, якая правіла ў Швецыі (1523—1654) і Рэчы Паспалітай (1587—1668). Паходзіла са стараж. роду Эрыксанаў. Назва ад выявы снапа (швед. vase) на родавым гербе. Засн. Густавам I [1523—60]. Каралямі Швецыі былі яго сыны Эрык XIV [1560—68], Юхан (Ян) III [1568—92], Карл IX [1604—11, рэгент у 1599—1604], сын апошняга Густаў II Адольф [1611—32], дачка апошняга Крысціна [1632—54]. Каралямі польскімі і вял. князямі ВКЛ былі абраны сын Юхана III Жыгімонт III [1587—1632, таксама кароль шведскі ў 1592—99], які ўсталяваў шведска-польскую асабістую унію (1592—99), яго сыны Уладзіслаў IV [1632—48, таксама тытулярны цар маскоўскі і ўсяе Русі ў 1610—34, тытулярны кароль шведскі ў 1632—48] і Ян II Казімір [1648—68, таксама тытулярны кароль шведскі ў 1648—60].

Літ.: Wdowiszewski Z. Genealogia domu Wazów w Polsce. Warszawa, 1938; Podgordecki L. Wazowie w Polsce. Warszawa, 1985.

ВАЙТОВІЧ Аляксандр Паўлавіч (н. 5.1.1938, в. Рачкевічы Капыльскага р-на), дзяржаўны дзеяч Беларусі, бел. фіз. Акад. Нац. АН Беларусі (1996, чл.-кар. 1986), д-р фізіка-матэ. н. (1979), праф. (1985). Скончыў БДУ (1960). З 1960 у Ін-це фізікі АН БССР: малодшы навук. супрацоўнік, гал. інжынер устаноўкі, старшы навук. супрацоўнік, заг. лабараторыі, нам. дырэктара па навук. рабоце, з 1992 нам. дырэктара па навук. рабоце, у 1993—97 дырэктар Ін-та малекулярнай і атамнай фізікі Нац. АН Беларусі. У 1997—2000 прэзідэнт Нац. АН Беларусі. Правадзейны член Еўрап. акадэміі навук, мастацтваў і славеснасці (1995). Віцэ-прэзідэнт Еўразійскага фізічнага т-ва. У 2000—03 Старшыня Савета Рэспублікі Нац. сходу Рэспублікі Беларусі. Чл. Вышэйшага Дзярж. Савета Саюзнай дзяржавы, нам. Старшыні Парламенцкага сходу Саюза Беларусі і Расіі. Старшыня Наукова-кансультацыйнага Савета Парламенцкага сходу Саюза Беларусі і Расіі па пытаннях саюзаграмадскага будаўніцтва і сац. палітыкі. Старшыня (2000—02), член Савета Міжпарламенцкай асамблеі Еўразійскага эканам. супольніцтва, член Савета Міжпарламенцкай асамблеі дзяржаў—удзельніц Садружнасці Незалежных Дзяржаў. Кіраўнік дэлегацыі Нац. сходу Рэспублікі Беларусь па ажыццяўленні кантактаў з парламенцкай структурай Цэнтральнаеўрап. ініцыятывы. Навук. працы па лазернай фізіцы і аптыцы. Развіў магнітаоптыку газавых лазераў, распрацаваў прынцы-